

3. Михайлова Н., Юфин С., Александрова Е. и др. Педагогическая поддержка ребёнка в образовании. Учебное пособие. – М.: Академия, 2006. – 283 с.
4. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність вчителя: Пер. з рос. – К.: Педагогіка, 1983. – 248с.
5. Синиця І. О. Психологія писемної мови учнів 5-8 класів. – К.: Радянська школа, 1965. – 315 с
6. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения В 3-х т. – М.: Педагогика. – 987с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 томах, К.: Радянська школа, 1977. – Т.4.
8. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. Бесіда 1. Основні проблеми творчої праці вчителя // Вибр. твори в 5 т. – К., 1976. – Т.4. – 489 с.
9. Сухомлинський В.О. про виховання особистості школяра: навч.-метод. посіб. / О.В. Білюк. – Миколаїв: Іліон, 2007. – 160 с.

УДК 371

Г.М. Кондратенко, О.В. Рідкоус

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ОСНОВІ ІДЕЙ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

У роботі розглядаються основні напрями використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського в системі підготовки вчителів. Представлено досвід роботи викладачів кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету та кафедри педагогіки Херсонського РПО педагогічних кадрів у поглибленні знань учителів із гуманістичної системи роботи педагога-новатора.

The ways of the usag of the pedagogical works by V.Sookhomlynskiy in the system of the preparing teachers are considered in this article. The expiriance of the teachers of the pedagogical and phsykholological department of Kherson State University and the pedagogical chair of RIPO in improving knowledge of the teachers by the educationist – innovator is considered there.

Педагог – творець майбутнього держави, людства. Вчительська професія є людинознавство на основі високого рівня гуманізму і професіоналізму. В.Сухомлинський підкреслював: «Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [11: 420].

У «Національній доктрині розвитку освіти» України відмічається, що освіта – рушійна сила розвитку особистості громадянського суспільства: «Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне вдосконалення – важлива умова модернізації освіти» [7: 654].

Питанням підготовки та підвищення кваліфікації вчителів для сучасної школи приділяли велику увагу вчені – соціологи, психологи, педагоги (М.Антонець, І.Бех, Г.Костюк, О.Савченко інші). Проблема педагогічної майстерності вчителя, шляхи її вдосконалення цікавила і досліджувалася такими визначними педагогами, як Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, Ф.Дістервег, К.Ушинський, Г.Ващенко, А.Макаренко, В.Сухомлинський, І.Зязюн, Н.Тарасевич та інші. Але проблема педагогічної майстерності вчителя як і педагогічна спадщина В.Сухомлинського невичерпні. Тому тема нашого дослідження і досвіду роботи актуальна.

Мета дослідження – проаналізувати досвід роботи викладачів кафедри педагогіки та психології ХДУ і кафедри педагогіки РПО з використання ідей В.Сухомлинського в формуванні та вдосконаленні педагогічної майстерності вчителя на основі ідей В.Сухомлинського.

Завдання дослідження:

- 1) виділити основні поняття педагогічної майстерності вчителя;
- 2) визначити погляди В.Сухомлинського на педагогічну майстерність вчителя і шляхи її вдосконалення;
- 3) проаналізувати шляхи впровадження ідей педагога-новатора в процесі підготовки майбутніх учителів і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Педагогічна майстерність вчителя – це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, цілеспрямувати її на всебічний розвиток і вдосконалення особистості кожного вихованця, формування його світогляду, здібностей, потреби у соціально значущій діяльності і щасливому житті. В сучасному підручнику педагогічної майстерності наводиться таке визначення: «Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності на рефлексивній основі» [8: 1]. Із з'ясування сутності педагогічної майстерності вбачає в особистості вчителя, в його позиції, здатності виявляти творчу ініціативу на ґрунті реалізації власної системи цінностей в професійній діяльності: «Майстерність – вияв найвищої форми активності особистості вчителя в професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання» [9: 29]. Складові педагогічної майстерності вчителя: гуманістична спрямованість діяльності, високий рівень професіоналізму, педагогічні здібності (забезпечують швидкість самовдосконалення), педагогічна техніка – вміння впливати на себе та інших вербальними і невербальними засобами (гармонізує структуру педагогічної діяльності). Критерії майстерності педагога: доцільність (за спрямованістю), продуктивність (за результатами), діалогічність (характер взаємовідносин з усіма учасниками навчально-виховного процесу), оптимальність (у виборі засобів), творчість (за змістом діяльності).

У педагогічній системі В.Сухомлинського – «педагогіці серця, любові, мудрості» – важлива увага приділяється особистості вчителя, його педагогічній майстерності, необхідності постійного самовдосконалення особистості на гуманній основі. Кожна робота педагога-гуманіста присвячена благородній справі виховання дитини – неповторної особистості, майбутнього громадянина, щасливої людини і сім'янина. Тому висувуються особливі вимоги до діяльності вчителя-вихователя:

- любов до дітей і кожної окремої дитини;
- повага до дитини як до особистості;
- віра в дитину як запорука педагогічного успіху;
- глибоке знання дитини, середовища її життя;
- розуміння дитини – педагогічна емпатія;
- систематичне піклування про всебічний розвиток кожної дитини;
- бережливе ставлення до духовного світу і природи дитини;
- вміння розвивати у дитини почуття власної гідності;
- вміння включати дитину в коло інтересів, життя і турбот інших людей, країни, світу;
- дбайлива підготовка кожної дитини до творчої діяльності, щасливого життя;
- бути другом, мудрим радником дитини, «не боятися бути ласкавим з нею»;
- постійне самовдосконалення.

Ідеалом учителя сучасної школи повинен бути той взірць вихователя, яким був сам В.Сухомлинський, якого він бачив у своїх творах [10] і мріях. Головні риси особистості такого вихователя-гуманіста:

1. Висока загальна культура, багатство думки і духовність.
2. Мудра любов і влада педагога над розумом і душею дитини.
3. Спільні з дитиною погляди на життя, людину як найвищу цінність.
4. Здатність зцілення душевних ран дитини.
5. Ніжне, ласкаве, оптимістичне, відповідальне ставлення до дитини.

Багато робіт В.Сухомлинського присвячено педагогічній майстерності вчителя [10]: «Сто порад учителям» [11], «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Як виховати справжню людину», «Розмова з молодим директором школи», «Павлиська середня школа» та інші [10]. Так, перша порада із «Ста порад учителям» стосується проблеми «Що таке покликання до праці вчителя? Як воно формується?» [11: 420-425]. Наведемо основні якості педагога-майстра за цією роботою:

1. «Учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, який ніколи не припиняється... Це подив перед багатогранністю і невичерпністю людською».
2. «Практична педагогіка – це знання й уміння не тільки доведені до ступеня майстерності, але й підняті до рівня мистецтва ... виховувати і відчувати індивідуальний світ дитини».
3. «Наріжний камінь педагогічного покликання – це глибока віра в можливість успішного виховання кожної дитини». Терплячість до дитячих слабкостей, мудрість в розумінні дитини, конфліктів.
4. «Гармонія серця і розуму» педагога. «Чуйність, сердечна турбота про людину – це плоть і кров педагогічного покликання».
5. «Уміння настроювати себе на задушевну розмову з учнем, особливо з підлітком, надзвичайно важливе в тій майстерній педагогічних засобів, яку повинен створити для себе кожний учитель. Це вміння треба виховувати в собі, створювати, удосконалювати, «відшліфовувати», робити тоншим і більш дійовим...необхідно глибоко проникати в душу дитини, вдумуватися в те, чим вона живе, як вона дивиться на світ, чим є для неї люди, що оточують її».

«Дорогий мій колега, щоб стати справжнім вихователем, треба пройти цю школу сердечності – протягом тривалого часу пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується ваш вихованець. Це одна з найтонших речей у нашій педагогічній справі» [11: 424-425].

Сучасні вчені та вчителі шанобливо відносяться до гуманної спадщини В.Сухомлинського, вивчають, аналізують і втілюють в життя його ідеї. Про це свідчать численні дослідження з сухомлиністики, публікації, конференції, педагогічні читання, робота об'єднань асоціацій тощо. Так, в матеріалах III Міжнародних й XV Всеукраїнських педагогічних читаннях «В.Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ідеї, пошуки, перспективи» (Кіровоград, 2008 р.) в частині II наукових записок розділ V присвячено темі «Сухомлиністика про вчителя в системі культурологічних і соціалізаційних впливів» надруковано 34 дослідження. Зокрема, це такі напрями досліджень:

- спадщина В.Сухомлинського в професійній підготовці сучасного вчителя і спеціаліста [12], [2],[6];
- виховання студентів на національних ідеях В.Сухомлинського[13];
- ідеї В.Сухомлинського у формуванні позитивного іміджу майбутніх фахівців[14];
- проблема формування професійної культури вчителя в педагогічній спадщині В.Сухомлинського[15];
- самоосвіта вчителя в контексті педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського [5] та інші.

Працюючи 33 роки в ХДУ, ми маємо певний досвід використання гуманістичної спадщини В.Сухомлинського в навчально-виховній роботі зі студентами [6]. Використовуються різні методи і форми залучення студентів до вивчення і застосування на практиці педагогічної спадщини педагога-новатора [15:284]. Для прикладу наведемо досвід роботи зі студентами ІТФ за 2008-2009 навчальний рік – рік 90-річчя від дня народження В.Сухомлинського.

Так, на перших заняттях з педагогіки зі студентами 2-го курсу ІТФ була запропонована програма відзначення ювілею педагога-гуманіста, вивчення його творів. У жовтні 2008 р. зі студентами 2-5 курсів ІТФ проведена науково-методична конференція,

присвячена 90-річчю з дня народження В.О.Сухомлинського (керівники – доценти Г.М.Кондратенко, В.С.Блах). На ній з доповідями виступили 8 студентів, 14 студентів брали участь в її підготовці. На семінарських заняттях з педагогіки студенти конспектували та аналізували роботи «Сто порад учителеві», «Серце віддаю дітям», «Розмова з молодим директором школи» інші. Особлива увага зверталася на гуманістичні основи системи В.Сухомлинського, трудове виховання в Павлівській школі, морально-етичні основи особистості, проблеми виховання «важких» дітей інше. Тематика курсових робіт була пов'язана з педагогічною спадщиною педагога-новатора. Студенти II курсу брали участь в університетській олімпіаді з педагогіки і зайняли призові місця.

У кінці навчального року на II курсі було проведено анкетування «Педагогічна спадщина В.Сухомлинського і сьогодення» (14 запитань; 57 студентів). Більшість студентів ознайомилися і законспектували рекомендовані твори педагога (найбільше сподобалися їм «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителеві»). Деякі прочитали «Листи до сина», «Книга про любов» інші. Висловлювання В.Сухомлинського, які стали для студентів крилатими виразами: «Діти – квіти життя», «Я твердо вірю в могутність і силу виховання», «Любов до дитини». Студенти навели чималий перелік якостей людини, особистості вчителя, які найбільше цінував педагог.

Студенти відмітили основні складові трудового виховання в Павлівській школі, але не всі підкреслили єдність високоморальної ідеї і праці для людей. Вони зацікавилися традиціями Павлівської школи-родини (День матері, батька; Пам'ять старших поколінь; Культ слова, книги; екологічне виховання ін.). Усі студенти вважають В.Сухомлинського педагогом-новатором й актуальність його творів для сьогодення, особливо для батьків, вчителів. Але для сучасної шкільної молоді в епоху НТП не цікава робота на полі (так думають студенти). Більшість студентів підтримує ідеї педагога-новатора, але в 10-12% відповідей підкреслюється завелика його вимогливість до учнів і вчителів, 2 студенти згодні тільки «з половиною ідей». Більшість студентів вважає за необхідне вивчати досвід роботи В.Сухомлинського, хоч 4 студенти відповіли, що майбутньому автомобілісту це не обов'язково робити. Ідеї педагога корисні для втілення в сучасній школі: уроки на природі, трудове виховання, організація навчання дітей, культура взаємин у школі-родині інші. Всі студенти вважають В.Сухомлинського педагогом-новатором.

При відповіді на 14 запитання «Що для себе як для людини, вихователя, вчителя ви візьмете із педагогічної спадщини В.Сухомлинського?» студенти відмітили: методику навчання і виховання, самоствердження дитини, виховання «важких» дітей, терпимість і прагнення зрозуміти кожного, цілеспрямованість у вихованні дітей, виховання своїх дітей (відповіді 4 студентів), «запал до праці», любов до дітей і т.д. Але 5 студентів не відповіли на це запитання.

Отже, роботу по вивченню педагогічної спадщини В.Сухомлинського треба продовжувати і на старших курсах, звертаючи увагу на моральне, статеве, сімейне, естетичне, трудове виховання і самовиховання.

Так, студенти ІТФ 4-5 курсів під час педпрактики в школі проводили бесіди з учнями за творами В.Сухомлинського. Студенти 5 курсу ІТФ Д.Добриніна, Т.Зайчук, В.Мова робили доповіді з сухомліністики для вчителів на обласній науково-методичній конференції «В.Сухомлинський у діалозі з сучасністю (до 90-річчя від дня народження)» на базі РПО (матеріали опубліковані [3]). Цей матеріал їх досліджень увійшов в випускні роботи (керівник – доцент Кондратенко Г.М.). Добре, що у факультетській бібліотеці наявні деякі роботи В.Сухомлинського, студенти можуть самостійно працювати над ними.

Певна робота з впровадження ідей В.Сухомлинського в життя школи проводиться в Херсонському РПО педагогічних кадрів. Так, старший викладач кафедри педагогіки О.Рідкоус знайомить учителів початкових класів з роботою «Школи радості» в Павлівці з ідеальною моделлю вчителя-майстра, технологією успіху в навчально-виховній роботі тощо [1]. Спадщина педагога аналізується курсантами в рефератах, курсових роботах, доповідях, у роботі творчих груп вчителів, у статтях. Так, у вересні 2008 р. на базі РПО була проведена

обласна науково-методична конференція «В.Сухомлинський у діалозі з сучасністю (до 90-річчя від дня народження)», в матеріалах якої опубліковані дослідження 29 викладачів інституту і вчителів Херсонщини [3]. На допомогу вчителям підготовлений методичний посібник про життя і творчість В.Сухомлинського «В.Сухомлинський – Людина, Вчитель, Вчений» [4].

ВИСНОВКИ:

1. Використання педагогічної спадщини В.Сухомлинського актуально в становленні педагогічної майстерності майбутніх учителів, у підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів.
2. Ознайомлення студентів із ідеями педагога-новатора повинно мати систему і охоплювати зміст психолого-педагогічних і соціальних дисциплін з 1-го по випускний курси для всіх спеціальностей, бо В.Сухомлинський – ідеал Людини, Вчителя, Вченого. Треба враховувати особливості спеціалізації студентів, ввести відповідний курс занять за вибором студентів.
3. Недостатні зв'язки теорії і практики в підготовці студентів: можливість відвідання ними ще з 1-2 курсів авторських шкіл, волонтерська робота, робота в літніх таборах, скорочення годин на психолого-педагогічні дисципліни, недостатньо відповідної літератури.
4. Перспективи подальших досліджень:
 - розширення тематики самостійної роботи студентів і курсантів;
 - введення спецкурсу «Гуманістичні основи педагогічної системи В.О.Сухомлинського» для всіх спеціальностей з урахуванням їх специфіки;
 - проведення конкурсу студентських наукових робіт з досвіду роботи педагогів-новаторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабіч Л.В., Кондратенко Г.М., Рідкоус О.В. Використання гуманної спадщини В.О.Сухомлинського в системі підготовки спеціалістів // Зб.наук.праць. Педагогічні науки. Випуск 50. – Херсон: ХДУ, 2008. – С.26 – 31.
2. Белан Ганна. Спадщина В.О.Сухомлинського в професійній підготовці сучасного педагога // Наукові записки. – Випуск 78 (2). – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.262 – 265.
3. Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю (до 90-річчя від дня народження): матеріали обласної науково-методичної конференції /За ред. Л.А.Пермінової. – Херсон: РПО, 2008. – 120 с.
4. Василь Олександрович Сухомлинський – Людина, Вчитель, Вчений: Метод. посібник /Укл.Г.М.Кондратенко, О.В.Рідкоус. – Херсон: РПО, 2008. – 24 с.
5. Гергуль Світлана. Самоосвіта вчителя в контексті педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського // Наукові записки. – Випуск 78 (2). Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.323 – 327.
6. Кондратенко Галина, Бабіч Людмила. Проблема підготовки майбутніх спеціалістів на основі гуманістичної спадщини В.О.Сухомлинського // Наукові записки. – Випуск 78 (2). Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.280 – 285.
7. Національна доктрина розвитку освіти // Історія української школи і педагогіки Хрестоматія /За ред. В.Г.Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 644 – 657.
8. Основы педагогического мастерства /Под ред. И.А.Зязюна. – М.: Просвещение, 1989. – 302 с.
9. Педагогічна майстерність: Підручник /За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
10. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В. 5 т. – К.: Рад.школа, 1976 – 1977.
11. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві // Вибрані твори: В 5 т. – Т.2. – К.: Рад.школа, 1976. – С. 419 – 656.
12. Федяєва Валентина. Педагогічна система В.О.Сухомлинського в підготовці майбутнього вчителя // Наукові записки. – Випуск 78 (2). – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.303 – 305.

13. Фурдуй Світлана. Виховання студентів на національних ідеях Василя Сухомлинського // Наукові записки. – Випуск 78 (2). – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.370 – 375.
14. Чипиленко Наталія. Ідеї В.О.Сухомлинського у формуванні позитивного іміджу майбутніх фахівців // Наукові записки. – Випуск 78 (2). – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.375 – 380.
15. Шевченко Інга. Проблема формування професійної культури вчителя в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського // Наукові записки. – Випуск 78 (2). – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С.380 – 384.

УДК 378

О.М.Кочерга

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВОЇ РИСИ ВЧИТЕЛЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті автор аналізує погляди В.О.Сухомлинського на роль учителя в житті суспільства, розкриває його підходи до вирішення проблеми формування соціальної відповідальності як однієї з важливих професійних якостей особистості вчителя.

In the article the author examines the views of VO Suhomlinskogo the role of teachers in society, reveals his approach to solving the problem of social responsibility as one of the most important professional qualities of the individual teacher.

В умовах переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, інтеграції і глобалізації соціальних, економічних і культурних процесів вища педагогічна школа покликана формувати у майбутніх учителів не тільки наукову ерудицію, професійну компетентність, але й інтелігентність, громадянську зрілість, високу моральну свідомість. Сучасний вчитель повинен мати високий рівень духовної культури і професійної майстерності, володіти творчими здібностями і бути відповідальним як за процес формування майбутньої особистості, так і за власне професійне удосконалення. Саме тому нового звучання набуває проблема формування відповідальності майбутнього вчителя, виховання соціально активної особистості майбутнього педагога, який керується в своїй діяльності національно-культурними і загально-людськими цінностями.

Демократичні процеси, що відбуваються в суспільстві, розширюють можливості учителя у виборі ним змісту, нових форм, методів організації навчально-виховного процесу, у самостійній розробці власних технологій навчання та виховання. Сьогодні як ніколи вчителю надана широка можливість у творчій діяльності, в активізації його духовно-морального, інтелектуального потенціалу. Разом з тим такі зміни підвищують вимоги до особи вчителя, до його фахової підготовки, до його морально-психологічних якостей. Важливим фактором активізації діяльності учителя, підвищення його професійного рівня, духовно-морального удосконалення є глибоко усвідомлена відповідальність за виконання обов'язків, покладених на нього державою. Суспільне значення статусу педагогічної професії вимагає від учителя відповідальності за якість навчання та виховання підростаючих поколінь. Досить слушно видатний педагог-гуманіст В.О.Сухомлинський зазначав, що «вихователь творить найбільше багатство суспільства – людину» [10: 430]. «Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її здоров'я, розум, характер, воля, громадське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя», – стверджував Василь Олександрович [10: 420].